

Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

**Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського**

Серія: Педагогіка і психологія

№ 73 • 2023 р.

Вінниця

Ministry of Education and Science of Ukraine
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

SCIENTIFIC ISSUES

OF

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

Section: Pedagogics and Psychology

№ 73 • 2023

Vinnytsia

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія
№ 73 • 2023 р.

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського від 26 квітня 2023 р. (протокол №9)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Коломієць А. М. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, проректор з наукової роботи; доктор педагогічних наук, професор (головний редактор).

Шахов В. І. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, доктор педагогічних наук, професор (відповідальний редактор).

Акімова О. В. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, доктор педагогічних наук, професор (заступник відповідального редактора).

Галузяк В. М. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, доктор педагогічних наук, професор (відповідальний секретар).

Лазаренко Н. І. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, ректор; доктор педагогічних наук, професор.

Гуревич Р. С. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, директор Навчально-наукового інституту педагогіки, психології і підготовки фахівців вищої кваліфікації; доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України.

Мазур Пьотр – Вища Державна Професійна Школа м. Хелм, доктор габілітований, професор (Польща).

Паламарчук О. М. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, доктор психологічних наук, професор.

Гурал-Пулроле Йоланта – Старопольська школа вища в м. Кельце, доктор габілітований, професор надзвичайний (Польща).

Шурек-Борута Аліна – Університет Шльонський у Катовіце, доктор габілітований, професор (Польща).

Бохенська-Влостовська Катажина – Pedagogium – Вища школа соціальних наук у Варшаві, ректор (Польща).

Громов Є. В. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, доктор педагогічних наук, доцент.

Коломієць Д. І. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, кандидат педагогічних наук, доцент.

Ляц О. П. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, доктор психологічних наук, доцент.

Чухрій І. В. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, доктор психологічних наук, доцент.

Літературний редактор: В.В. Богатько

Комп'ютерна верстка: Н.Р. Опушко

Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. – 2023. – Випуск 73. – 120 с.

У збірнику вміщені наукові статті з актуальних проблем сучасної педагогіки та психології, в яких розкриваються питання дидактики, теорії і методики виховання, професійної освіти, соціальної педагогіки, порівняльної педагогіки, історії педагогіки, педагогічної психології.

*Свідоцтво про реєстрацію КВ № 8412 видане Міністерством юстиції України 06.02.2004 р.
Збірник є науковим фаховим виданням категорії «Б» зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» (затверджено наказом МОН України № 1643 від 28.12.2019 р.)*

DOI 10.31652/2415-7872-2023-73-1-120

ББК 74.00+88.40+88.840

Н 34

ISSN 2415-7872

© Автори статей, 2023

ББК 74.00+88.40+88.840

H 34

SCIENTIFIC ISSUES

of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Section: Pedagogics and Psychology

№ 73 • 2023

Recommended for publication by the decision of the Academic Council of
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
26 April 2023 (proceedings №9)

EDITORIAL BOARD

Editor-in-chief: Prof. Dr. Alla M. Kolomiets, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Executive editor: Prof. Dr. Volodymyr I. Shakhov, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Olha V. Akimova, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Executive secretary: As. Prof. Dr. Vasyl M. Haluziak, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

As. Prof. Dr. Nataliia I. Lazarenko, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Roman S. Hurevytch, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Piotr Mazur, The State School of Higher Education in Chełm (Poland)

Prof. Dr. Olha M. Palamarchuk, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Gyrál-Pyřrola Jolanta, Old Polish University in Kielce (Poland)

Prof. Dr. Alina Szczurek-Boruta, University of Silesia, (Poland)

Dr. Katarzyna Bocheńska-Włostowska, Pedagogium – Higher School of Social Sciences in Warsaw, (Poland)

As. Prof. Dr. Yevhen V. Hromov, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

As. Prof. Dr. Dmytro I. Kolomiets, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

As. Prof. Dr. Oksana P. Liashch, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

As. Prof. Dr. Inna V. Chukhrui, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Text editors: Valentyna V. Bohatko

Technical editor: Nadiya R. Opushko

**The Scientific Issues of Vinnytsia State M. Kotsyubynskyi Pedagogical University.
Section: Pedagogics and Psychology. – 2023. – Issue 73. – 120 p.**

The volume contains scientific articles on relevant issues of modern pedagogy and psychology, which reveal questions of didactics, theory and methodology of education, vocational training, social pedagogy, comparative pedagogy, history of education, educational psychology.

Certificate of registration KB № 8412 issued by the Ministry of Jurisdiction of Ukraine 06.02.2004.

Edition is included in the list of scientific professional publications of Ukraine by the Ministry of Education and Science of Ukraine # 1643 of 28.12.2019.

DOI 10.31652/2415-7872-2023-73-1-120

ББК 74.00+88.40+88.840

H 34

ISSN 2415-7872

ЗМІСТ

ДИДАКТИКА

Роман Гуревич, Галина Гордійчук, Володимир Кобися, Леонід Коношевський, Олег Коношевський. ЦИФРОВЕ ОСВІТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ.....	7
Тамара Глазунова, Ірина Грачова, Світлана Кузьміна. ЗАСТОСУВАННЯ СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ НА ФАКУЛЬТЕТІ ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	13
Анна Паранюк. ДИДАКТИЧНІ СТРАТЕГІЇ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗБАГАЧЕННЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ СТАРШОКЛАСНИКІВ СОЦІАЛЬНИМ ДОСВІДОМ.....	18
Олена Шаманська, Неля Бурлака. ФОРМУВАННЯ ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ ТА ПЕРСПЕКТИВНОСТІ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ.....	26

ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ

Любов Михайленко, Ірина Шкільнюк. ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА УЧНІВ І ЇХНІХ БАТЬКІВ ЯК ОСНОВА РОЗУМОВОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ.....	32
Олена Столяренко, Оксана Столяренко, Ольга Московчук. ЕКОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА ВИХОВАННЯ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦІННІСНИХ СТАВЛЕНЬ УЧНІВ У РУСЛІ ГЛОБАЛЬНИХ ГУМАНІСТИЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ.....	38

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Василь Галуз'як. ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН.....	44
Надія Комарівська, Катерина Колеснік, Інна Стахова, Олександра Шикиринська. МОВНА ОСВІТА В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА.....	53
Олена Кравець, Алла Приймак. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	59
Надія Комарівська, Людмила Любчак, Людмила Дабіжа. КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ І СПІЛКУВАННЯ ЯК СКЛАДОВІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	63
Олександр Лаврик, Андрій Максютюв. ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	68
Валентина Фрицюк, Денис Кулик. РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ХОРЕОГРАФІЇ.....	73
Борис Шевель. СТРУКТУРА ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ.....	78

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Куркіна Сніжана. СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ (1919 – 1924).....	83
---	----

ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Ольга Акімова, Дмитро Коломієць, Юрій Бабчук, Анатолій Грицак. ОРГАНІЗАЦІЯ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ: АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ.....	90
Дмитро Матіюк, Неліна Хамська, Катерина Полянська. ІННОВАЦІЙНІ ІДЕЇ РОЗВИТКУ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇН ЄВРОПИ.....	96
Надія Опущко. ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ АВСТРІЇ.....	102

ПСИХОЛОГІЯ

Валерій Маслов, Наталія Шетеля. ПСИХОЛОГІЧНА ФАСИЛІТАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАЦІ.....	109
Володимир Шахов, Владислав Шахов. ДИНАМІКА ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	113

CONTENTS

DIDACTICS

Roman Hurevych, Galyna Gordiichuk, Volodymyr Kobysia, Leonid Konoshevskiy, Oleg Konoshevskiy. DIGITAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS.....	8
Tamara Glazunova, Irina Hrachova, Svitlana Kuzmina. APPLICATION OF STUDENT-CENTERED LEARNING IN TEACHER TRAINING AT THE DEPARTMENT OF FOREIGN LANGUAGES	13
Anna Paraniuk. DIDACTIC STRATEGIES AND TECHNOLOGIES FOR ENRICHING THE CONTENT OF THE EDUCATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS WITH SOCIAL EXPERIENCE.....	19
Olena Shamanska, Nelia Burlaka. THE FORMATION OF DEVELOPMENT FACTORS AND PROSPECTS OF ADULT EDUCATION IN UKRAINE	26

THEORY OF UPBRINGING

Liubov Mykhailenko, Iryna Shkilniuk. PEDAGOGICAL PARTNERSHIP OF STUDENTS AND THEIR PARENTS AS THE BASIS OF MENTAL EDUCATION OF SCHOOL STUDENTS.....	32
Olena Stoliarenko, Oksana Stoliarenko, Olga Moskovchuk. ENVIRONMENTAL PARADIGM OF THE STUDENTS' OWN VALUES BASED ATTITUDES SHAPING IN TERMS OF GLOBAL HUMANISTIC TRENDS.....	38

VOCATIONAL EDUCATION

Vasyl Haluziak. PERSONAL AND PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF FUTURE TEACHERS IN THE PROCESS OF STUDYING PEDAGOGICAL DISCIPLINES.....	44
Nadiia Komarivska, Kateryna Kolesnik, Inna Stakhova, Alexandra Shikirinskaya. LANGUAGE EDUCATION IN THE PROFESSIONAL SYSTEM PREPARATION OF THE FUTURE TEACHER	54
Olena Kravets, Alla Pryimak. PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FOREIGN LANGUAGE TEACHER OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL.....	59
Nadiia Komarivska, Liudmyla Liubchak, Liudmyla Dabizha. CULTURE OF SPEECH AND COMMUNICATION AS COMPONENTS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS.....	64
Oleksandr Lavryk, Andrii Maksutov. FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF FUTURE GEOGRAPHY TEACHERS DURING THE STUDY OF HUMAN ACTIVITY GEOGRAPHY	69
Valentyna Frytsiuk, Denys Kulyk, Vasyl Frytsiuk. DEVELOPMENT OF CREATIVITY OF FUTURE BACHELOR OF CHOREOGRAPHY.....	74
Borys Shevel. THE STRUCTURE OF ECONOMIC COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF LABOR EDUCATION AND TECHNOLOGIES	78

HISTORY OF PEDAGOGY

Kurkina Snizhana. FORMATION OF THE AESTHETIC EDUCATION SYSTEM IN THE CONTEXT OF THE NEW EDUCATIONAL POLICY IN UKRAINE (1919 – 1924).....	83
---	----

COMPARATIVE PEDAGOGICS

Olga Akimova, Dmytro Kolomiets, Yuri Babchuk, Anatoly Hrytsak. ORGANIZATION OF SCHOOL EDUCATION IN THE CONDITIONS OF EMERGENCY SITUATIONS OF A MILITARY NATURE AND IN THE POST-WAR PERIOD: ANALYSIS OF WORLDWIDE EXPERIENCE.....	90
Dmytro Matiuk, Nelina Khamska, Catherine Polyanska. INNOVATIVE IDEAS FOR THE DEVELOPMENT OF LIFELONG EDUCATION IN THE GERMAN-SPEAKING COUNTRIES OF EUROPE.....	96
Nadiia Opushko. PROBLEMS OF IMPLEMENTING DUAL EDUCATION IN AUSTRIAN EDUCATION INSTITUTIONS.....	103

PSYCHOLOGY

Valerie Maslov, Natalia Shetelya. PSYCHOLOGICAL FACILITATION OF PEDAGOGICAL WORK...	109
Volodymyr Shakhov, Vladyslav Shakhov. DYNAMICS OF THE PROFESSIONAL SELF-AWARENESS OF THE FUTURE PSYCHOLOGIST IN THE PROCESS OF STUDYING AT AN INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION	114

5. Лапшина І.М. Дослідження аспектів підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення інтегрованих занять з молодшими школярами. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм*. Вінниця : «Меркьюрі-Поділля», 2017. С. 25-29.
6. Любчак Л.В. Професійні компетентності педагога Нової української школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. 2020. № 61. С. 140-145.
7. Сухомлинський В. О. Слово про слово. Вибрані твори в п'яти томах. Київ, 1976. Т. 5. С. 160-167.
8. Чмут Т. К. Культура спілкування. Навчальний посібник для студентів і викладачів вищих навчальних закладів. Хмельницький, «ХІРУП», 1999. 358 с.
9. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

References

1. Babych N. D. *Osnovy kultury movlennia*. Lviv : Svit, 1990. 232 s.
2. Ziaziun I.A., Sahach H.M. *Krasa pedahohichnoi dii: navchalnyi posibnyk dlia vchyteliv, aspirantiv, studentiv serednikh ta vyshchikh navchalnykh zakladiv*. Kyiv : Ukrainsko-finskyi instytut menedzhmentu i biznesu, 1997. 302 s.
3. Komarivska N. *Doslidnytska diialnist – vazhlyva skladova fakhovoi kompetentsii maibutnoho vchytelia. Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*. Vypusk 17. Kyiv-Vinnytsia: DOV «Vinnytsia», 2008. S. 343-346.
4. Kostyuk H.S. *Navchalno-vykhovnyi protses i psykhični rozvytok osobystosti / Za red. L. M. Prokoliienko*. Kyiv : Radianska shkola, 1989. 608 s.
5. Lapshyna I. M. *Doslidzhennia aspektiv pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do provedennia intehrovanykh zaniat z molodshymy shkoliaramy. Aktualni problemy doshkilnoi ta pochatkovoї osvity v konteksti suchasnykh osvitnikh paradyhm*. Vinnytsia : «Merkiuri-Podillia», 2017. S. 25-29.
6. Liubchak L. V. *Profesiini kompetentnosti pedahoha Novoi ukrainskoї shkoly. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho*. Serii: Pedahohika i psykholohiia. 2020. № 61. S. 140-145.
7. Sukhomlynyskyi V. O. *Slovo pro slovo. Vybrani tvory v piaty tomakh*. Kyiv, 1976. T.5. S. 160-167.
8. Chmut T. K. *Kultura spilkuвання. Navchalnyi posibnyk dlia studentiv i vykladachiv vyshchikh navchalnykh zakladiv*. Khmelnytskyi, «KhIRUP», 1999. 358 s.
9. *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk : entsyklopediia / NAN Ukrainy, Instytut filosofii imeni Hryhoriia Skovorody NAN Ukrainy; holov. red. V. I. Shynkaruk*. Kyiv : Abrys, 2002. 742 s.

УДК 378.018.8:373.5.011.3-051:97-047.22]:911.3(045)

<https://doi.org/10.31652/2415-7872-2023-73-68-73>

ОЛЕКСАНДР ЛАВРИК

<https://orcid.org/0000-0003-2604-2500>

slavrik1979@gmail.com

доктор географічних наук, професор кафедри екології та географії Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська 40, м. Житомир

АНДРІЙ МАКСЮТОВ

<https://orcid.org/0000-0002-5486-634X>

andriy.maksyutov@udpu.edu.ua

доцент кафедри географії та методики її навчання Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини вул. Садова, 2, м. Умань

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті обґрунтовано структурно-функціональні аспекти формування фахових компетентностей майбутніх учителів під час вивчення дисципліни географії людської діяльності, що відображають створення умов, які сприяють соціальному становленню здобувачів освіти, як відповідальних громадян України.

З'ясовано та доведено, що загальними теоретичними підставами фахової підготовки здобувачів освіти є культурологічний та компетентнісний підхід, в рамках якого сьогодні відбувається розвиток загальної географічної освіти.

Ключові слова: майбутні учителі географії, географія людської діяльності, фахові компетентності, методична підготовка, культурологічний та компетентнісний підхід.

OLEKSANDR LAVRYK

DSc (Geography), Professor at the Department of Ecology and Geography, Zhytomyr Ivan Franko State University
Velyka Berdychivska str., 40, Zhytomyr

ANDRII MAKSIUTOV

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Geography and Methods of Teaching, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
Sadova str., 2, Uman

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF FUTURE GEOGRAPHY TEACHERS DURING THE STUDY OF HUMAN ACTIVITY GEOGRAPHY

The article substantiates the structural and functional aspects of the formation of professional competences of future teachers during the study of the geography of human activity, which reflect the creation of conditions that contribute to the social formation of education seekers as responsible citizens of Ukraine.

It has been clarified and proved that the general theoretical basis of the professional training of education seekers is the cultural and competence approach, within the framework of which the development of general geographic education is taking place today. It has been proven that today an actual scientific and methodical task is updating the content of pedagogical education of a geographical profile, as well as substantiating and developing a system of general and professional competencies and educational technologies of their formation in students of education. It has been established that the professional competences of future geography teachers are integrated complexes of special subject and methodological knowledge, abilities and skills, as well as personal experience of their application by students of education in the conditions of educational, educational and professional activities, mediated by the specifics of professional geographic culture and general geographic education, which ensure the ability of students to productively solve the tasks of professional activity.

Based on the analysis of the components of geographic culture, we have developed a system of professional competences that are formed and developed in the process of students studying the content of the geography of human activity, as well as their field and pedagogical practices. This approach ensures interdisciplinary continuity, allowing to build up special competencies of different contents of educational disciplines.

Key words: *future teachers of geography, geography of human activity, professional competences, methodical training, cultural and competence approach.*

В останні десятиліття українська педагогічна освіта модернізується у зв'язку з ускладненням ролі вчителя в суспільстві, розширенням його соціально-професійних функцій. Згідно з новою парадигмою освіти педагоги покликані вирішувати не тільки науково-методичні завдання, а також завдання науково-педагогічного характеру, спрямовані на соціальний, особистісний, пізнавальний та комунікативний розвиток здобувачів освіти.

В урядових ініціативах, нормативних правових документах та актах також наголошується на необхідності підготовки в педагогічних закладах вищої освіти вчителя якісно нової формації. Тому сьогодні підготовку майбутнього вчителя розглядають не лише як підготовка фахівця у конкретній предметній галузі, а й як формування особистості, що володіє необхідними компетентностями для практичної організації розвиваючого освітнього середовища, що обумовлює модернізацію цілей, змісту та технологічного інструментарію педагогічної освіти.

На сьогодні в закладах вищої освіти України у зв'язку з реалізацією принципів, орієнтованих на формування у здобувачів освіти фахових, компетентностей розробляються нові підходи та методики щодо проектування освітньо-професійних програм підготовки майбутніх учителів [6, с. 236]. При цьому потрібне переосмислення в новому компетентнісному форматі вітчизняного досвіду традиційної (профільної) фахової підготовки освітян. Проблема полягає в тому, що дисципліна «Географія людської діяльності» входить до переліку дисциплін вільного вибору, що належать до варіативного блоку освітньо-професійної програми 014.07 Середня освіта (Географія) освітнього ступеня «Магістр». Майбутні вчителі географії, не завжди обирають географію людської діяльності серед переліку дисциплін вільного вибору, а, отже, не оволодівають необхідним у подальшій професійній діяльності фаховими компетентностями з відповідної дисципліни. Саме тому вже сьогодні необхідні нові стратегічні й тактичні рішення щодо змістовного наповнення освітньо-професійних програм та організації освітнього процесу з урахуванням сучасних принципів підготовки майбутніх учителів географії.

Аналіз теорії та практики педагогічної освіти географічної профілю показав, що проблема формування фахових компетентностей у майбутніх вчителів географії є слабо розробленою, у сучасних дослідженнях розглядаються окремі, переважно методичні та теоретичні аспекти [9, с. 199].

Очевидно, що сьогодні актуальним науково-методичним завданням є оновлення змісту педагогічної освіти географічного профілю, а також обґрунтування та розробка системи фахових компетентностей та освітніх технологій, формування їх у здобувачів освіти. Ми вважаємо, що вирішити ці завдання можливо лише на основі модернізації єдиної спеціальної концепції фахової підготовки майбутніх вчителів географії, що враховує традиції та інновації вищої та загальної географічної освіти.

Мета статті: теоретичне обґрунтування системи формування фахових компетентностей у майбутніх учителів географії під час вивчення дисципліни «Географії людської діяльності», заснованої на інтеграції культурологічного та компетентнісного підходів в умовах фахової підготовки здобувачів освіти.

Більшість дослідників загальних питань фахової підготовки вчителя (Зязюн І. А., Карпова Л. Г., Кузьмінський А. І., Саюк В. І., Тімець О.В., Яворська Г. Х., Елькін М. В. та інші) розглядали професійну підготовку, як цілісний процес формування системи загальних, психологічних, педагогічних, спеціальних (предметних) та методичних знань, умінь навичок та компетентностей [2; 3; 4; 6; 7; 8; 9]. Сьогодні професійна підготовка педагога переосмислюється як процес формування у здобувачів освіти системи загальних, фахових компетентностей та програмних результатів навчання.

Під фаховою підготовкою майбутніх учителів географії ми розуміємо процес формування та розвитку загальних, фахових компетентностей та програмних результатів навчання, а також організацію педагогічних умов для розвитку загальнокультурних, загально-професійних компетентностей у процесі профільної освіти, зумовленою специфікою фахової географічної культури та загальної географічної освіти.

На основі аналізу публікацій та власного викладацького досвіду, ми виділили протиріччя у фаховій підготовці майбутніх вчителів географії. По-перше, це протиріччя між традиційно сформованою фаховою підготовкою у закладі вищої освіти, що характеризується дисциплінарною диференційованістю освітнього процесу, та загальною географічною освітою, інтегративною за своєю суттю, орієнтованою на облік вікових особливостей пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

По-друге, це протиріччя між компетентностями здобувачів освіти, що формуються в основних фахово-спрямованих видах діяльності, що реалізуються переважно у формі навчальної діяльності, та фаховими компетентностями викладачів географії, що реалізуються як основні види фахової діяльності. Це основне протиріччя фахової освіти: оволодіння фаховою діяльністю здобувачем освіти має бути забезпечено в рамках іншої за своєю сутністю навчальної діяльності, що викликає низку проблем, пов'язаних із складнощами формування соціальних навичок випускників, зі складнощами застосування ними знань, умінь, навичок та слабким розвитком фахової мотивації.

Як свідчать спеціальні дослідження, у закладах вищої освіти основна увага приділяється саме предметним знанням, тоді, як причини помилок при вирішенні навчальних фахових завдань дуже часто виникають через недостатню логічну підготовку або криються в невмінні планувати та контролювати свою діяльність. Це пов'язано з тим, що зазначені аспекти фахової підготовки часто спеціально не виділяються як особливе навчальне завдання, отже, відповідні знання, уміння та навички засвоюються стихійно та мають неоднозначні характеристики низки параметрів [4, с. 443]. Аналіз навчальних та навчально-методичних посібників виявляє одноманітність логічних структур завдань, узятих із різних предметних галузей. Упорядники їх орієнтуються лише на варіювання предметного змісту завдань, випускаючи з уваги необхідність навчання здобувачів освіти різним прийомам логічного мислення, планування та організації діяльності [2, с. 14]. Це ще один аргумент на користь того, що при побудові освітньо-професійної програми вивчення дисциплін необхідно прагнути як до варіації предметного матеріалу, а також до активізації логічних прийомів мислення та дотримання вимог до психологічного забезпечення діяльності.

Рішення здобувачами освіти навчальних завдань, розроблених у руслі системно-діяльного підходу, сприяє формуванню в них системних наукових знань та розвитку інтелектуальних умінь та соціальних навичок. У педагогічній освіті має бути пріоритетним фаховий аспект підготовки вчителя географії, представлений навчально-методичними завданнями, спрямованими на формування у здобувачів освіти елементів фахової діяльності та досвіду її цілісного здійснення. Саме цей аспект сьогодні часто ігнорується у викладанні дисциплін географічного циклу у здобувачів освіти.

Ми вважаємо, що для посилення фахової спрямованості підготовки майбутніх вчителів географії необхідно впровадження в освітній процес прогресивних, сучасних технологій навчання, які, на нашу думку, можуть стати базовою основою реалізації компетентнісного підходу в педагогічній освіті. Причому в процесі викладання географії людської діяльності створюються можливості формування не тільки фахово-спеціалізованих, але також загально-культурних, загально-фахових та фахових компетентностей.

Аналіз теоретичних робіт, практики закладів вищої освіти, де відбувається підготовка майбутніх учителів географії привів нас до думки, що загальними теоретичними підставами фахової підготовки здобувачів освіти має стати культурологічний підхід, в рамках якого сьогодні відбувається розвиток загальної географічної освіти та компетентнісний підхід. Це забезпечить, на наш погляд, не лише зручність зіставлення змісту вузівських та загальноосвітніх програм з географії, але також сприятиме кращій методичній підготовці майбутніх учителів до роботи в новій українській школі.

Культурологічний підхід визначає мету фахової підготовки майбутніх учителів географії – формування у здобувачів освіти фахово-педагогічної культури (географічна та методична культури

– це її складові), а також в аспектах самореалізації та самовизначення особистості. Він також дозволяє визначати відповідність між вузівською географією та сучасною системою географічних наук, між вузівською та шкільною географією за основними компонентами географічної культури. Розробка системи фахових компетентностей має базуватися на понятті «географічна культура» в широкому розумінні цього поняття, що включає її педагогічний аспект. Ми вважаємо за необхідне віднесення методичних компетентностей до фахових компетентностей, оскільки вони ґрунтуються на змісті «масової географічної культури» [3, с. 295].

На відміну від культурологічного, компетентнісний підхід спрямований на формування практико-орієнтованих компетентностей. Це оволодіння конкретними знаннями, уміннями, навчаннями та досвідом їх застосування, здатність розв'язувати професійні завдання. Найбільш дієвою є інтеграція культурологічного та компетентнісного підходів у змістовному та діяльнісному компонентах профільної освіти через організацію навчання здобувачів освіти в умовах реалізації технології контекстного навчання. На основі аналізу компонентів географічної культури, ми розробили систему фахово-спеціалізованих компетентностей, які формуються та розвиваються в процесі вивчення здобувачами освіти змісту спеціальних географічних та методичних дисциплін, а також проходження ними польових та педагогічних практик. Цей підхід забезпечує міждисциплінарну наступність, дозволяючи нарощувати фахові компетентності різного змісту навчальних дисциплін.

Освоєння компетентностей відбувається через діяльність, що на початковому етапі вивчення географії людської діяльності будується в руслі системно-діяльнісного підходу, спрямованого на формування у здобувачів освіти системи фундаментальних знань, умінь та навичок з опорою на розвиток у них універсальних розумових дій. У кожній фаховій географічній компетентності ми виокремлюємо методичну складову. Наприклад, топонімічна компетентність, окрім власне володіння студентами мовою географічних назв, включає їхню готовність навчати йому учнів [5, с. 186].

Тому на наступному етапі організується діяльність, яка готує майбутнього вчителя до педагогічної діяльності на рівні первинного методичного досвіду в процесі вивчення географії людської діяльності. Освоєння цього досвіду відбувається в технології контекстного навчання, суть якого полягає в забезпеченні поступової трансформації навчальної діяльності здобувачів освіти в навчально-фахову та професійну діяльність. Контекстне навчання також забезпечує формування методичних компетентностей та ефективний розвиток загальнокультурних, загально-професійних та професійних компетентностей у здобувачів освіти. Змістовне наповнення освітнього процесу проводиться з урахуванням аспектів сучасного рівня розвитку географічної науки та стану загальної географічної освіти, що осмислюється поняттям «географічна культура» в його широкому значенні.

Установлено, що майбутні вчителі географії формують свої компетентності під час навчання географії людської діяльності, реалізуючи основні професійно-спрямовані види діяльності (географічна, туристично-краєзнавчу, методичну) та додаткові (науково-дослідницьку, творчу, соціальну). Саме на основі засвоєних здобувачами освіти дій цих видів діяльності відбувається поступове формування фахових компетентностей за допомогою спеціально організованих педагогічних умов. Виходячи з цього, майбутній учитель географії буде одночасно володіти, з однієї сторони, системою профільних знань, умінь та навичок, а з іншої, різнобічним досвідом їх реалізації в ситуаціях, що моделюють його майбутню професійну діяльність [8, с. 335].

Під фаховими компетентностями майбутніх вчителів географії ми розуміємо інтегровані комплекси знань, умінь та навичок, а також досвід їх застосування здобувачами освіти в умовах навчальної та навчально-фахової діяльності, опосередковані специфікою географічної культури та загальною географічною освітою, які забезпечують здатність здобувачів освіти продуктивно вирішувати завдання фахової діяльності. Відповідно, специфіка фахових компетентностей майбутніх учителів географії, на відміну від суміжних напрямів підготовки, відрізняється наявністю у структурі кожної з них методичної складової, що освоюється здобувачами освіти за допомогою набуття первинного методичного досвіду, системного вивчення дисципліни географії людської діяльності та проходження педагогічної, фахової практики.

Опанування компетентностей в даному блоці забезпечує система методичних знань, умінь та навичок (на рівні володіння прийомами та способами проектування, діагностування, коригування освітнього процесу), а також дослідницькі та рефлексивні вміння, формуються в умовах навчальної та навчально-фахової діяльності здобувачів освіти. Дані блоки є системою, оскільки формування кожного з них неможливе без певного рівня сформованості іншого. Тільки за умови системного формування у здобувачів даних методичних знань, умінь та навичок, з обов'язковою умовою особистісного досвіду їх реалізації у всіх видах та формах професійно-спрямованої діяльності, забезпечується розвиток фахової компетентності у майбутніх учителів географії. Цілісність цієї системи можна осмислити за допомогою культурологічного підходу щодо освіти майбутніх учителів географії. Так, теоретико-методологічний компонент географічної культури формується у процесі вивчення здобувачами освіти дисципліни географія людської діяльності. Майбутньому вчителю

також необхідний досвід виживання в природі, емоційне та моральне спілкування з нею. Саме цей мотиваційно-ціннісний аспект географічної культури є основою для формування як екологічної культури, так і істинного патріотизму. Оволодіння досвідом дослідницької діяльності у процесі виконання курсових проєктів та індивідуальних навчально-дослідних завдань, участі в експедиціях, олімпіадах, різних поза аудиторних заходах розвивають у здобувачів освіти діяльнично-творчий компонент їхньої географічної культури. Отже, вивчаючи географію людської діяльності, майбутні вчителі географії знайомляться із змістом географічної культури, вивчають засоби, методи, технології її формування. Набуваючи досвіду навчально-фахової діяльності під час проходження педагогічної та фахової практики, майбутні вчителі географії формують та вдосконалюють свої компетентності, які в майбутньому реалізуються ними у роботі педагога лише на рівні фахової компетентності [5, с. 186].

Діяльність викладачів у традиційній фаховій підготовці як правило орієнтована на формування у здобувачів освіти знань, умінь та навичок з окремих дисциплін, тому існує неузгодженість між власне географічним, туристично-краєзнавчим та методичним напрямками підготовки здобувачів освіти, між теоретичним навчанням, фаховою та педагогічною практикою [10, с. 233].

Відмінність компетентнісного підходу полягає в тому, що освітній процес націлений не тільки на значну складову освіти, а й на оволодіння здобувачами освіти компетентними діями, досвідом їх реалізації у професійно-спрямованій діяльності [7, с. 328]. З позицій теорії та технології навчання географії формування фахової компетентності здобувачів освіти відбувається у процесі поступової трансформації їх навчальної діяльності до навчально-фахової діяльності. Тому в нових умовах потрібні, по-перше, інтерактивні освітні технології, по-друге, посилення вимог до компетентнісних результатів навчальної та виробничої практик. По-третє, стає актуальною проблема створення професійного освітнього середовища на рівні інтегрального освітнього простору, де поза аудиторні форми освіти набувають нового змісту, – вони розуміються як способи створення умов, за яких здобувачі освіти реалізують свої компетентності.

Висновки. Концептуальне бачення єдиного процесу спеціальної фахової підготовки майбутніх учителів географії обумовлює обґрунтування оновленого змісту їх навчання, розробки системи фахових компетентностей здобувачів освіти та освітніх технологій їхнього формування.

Отже, нами обґрунтовані сутнісні характеристики фахової підготовки майбутніх учителів географії, яку доцільно інтерпретувати як процес формування та розвитку у здобувачів освіти фахових компетентностей та організацію педагогічних умов для розвитку у них загальнокультурних компетентностей, зумовлених специфікою фахової географічної культури. Це досягається за допомогою інтеграції культурологічного та компетентнісного підходів до освіти здобувачів освіти у умовах навчання

Фахові компетентності майбутніх учителів географії – це інтегровані комплекси спеціально-предметних та методичних знань, умінь та навичок, а також особистісного досвіду їх застосування здобувачами освіти в умовах навчальної, навчально-фахової діяльності, опосередковані специфікою фахової географічної культури та загальної географічної освіти, які забезпечують здатність здобувачів освіти продуктивно вирішувати завдання фахової діяльності. Їхня система включає три блоки, що складаються: 1) компетентність у галузі географічної культури; 2) компетентність у сфері туристично-краєзнавчої діяльності; 3) методичні компетентності. Використання запропонованої системи компетентностей забезпечує ефективність фахової підготовки здобувачів освіти за рахунок орієнтованості освітнього процесу на оволодіння студентами складових професійно-педагогічної культури та конкретними результатами освіти у вигляді фахових компетентностей.

Проведене дослідження не претендує на вичерпне рішення розглянутої проблеми формування фахових компетентностей у майбутніх учителів географії під час вивчення географії людської діяльності. Воно може бути продовжено в таких напрямках: дослідження локальних технологій формування фахово-спеціалізованих компетентностей; розробка та апробація освітньо-професійної програми на основі єдиної концепції підготовки майбутніх учителів географії. Також є актуальним використання запропонованого концептуального підходу в аналогічних дослідженнях.

Література

1. Волкова Н. П. Педагогіка: посіб. Київ: Академія, 2002. 276 с.
2. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність – мистецтво навчальної і виховної дії: навч. посіб. Київ: Гуманітарні науки, 2002. С. 6-14.
3. Карпова Л. Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2007. 295 с.
4. Кузьмінський А. І. Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2003. 443 с.
5. Максютов А.О. Географія людської діяльності: навч.-метод. посіб. для студ. природ.-географ.ф-ту. Умань: ВПЦ «Візаві», 2020. 186 с.
6. Саюк В. І. Розвиток професійної компетентності вчителів географії у системі післядипломної педагогічної освіти: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2007. 236 с.

7. Тімець О.В. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя географії у процесі професійної підготовки: монографія. Умань: ВПЦ «Візаві», 2010. 328 с.
8. Яворська Г. Х. Педагогіка для працівників: навч. посіб. Київ: Знання, 2004. 335 с.
9. Елькін М. В. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя географії засобами проєктної діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Бердянськ, 2004. 199 с.
10. Weade G. Insiders and outsiders in classroom research: Moving beyond the dichotomy. The annual meeting of the American Educational Research Association. Chicago: IL, 1991. 233 p.

References

1. Volkova N. P. Pedahohika: posib. Kyiv: Akademiia, 2002. 276 s.
2. Ziazun I. A. Pedahohichna maisternist – mystetstvo navchalnoi i vykhovnoi dii: navch. posib. Kyiv: Humanitarni nauky, 2002. S. 6-14.
3. Karpova L. H. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti vchytelia zahalnoosvitnoi shkoly: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Kharkiv, 2007. 295 s.
4. Kuzminskyi A. I. Teoretyko-metodolohichni zasady pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity v Ukraini: dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04. Kyiv, 2003. 443 s.
5. Maksutov A.O. Neohrafiia liudskoi diialnosti: navch.-metod. posib. dlia stud. pryrod.-heohraf.f-tu. Uman: VPTs «Vizavi», 2020. 186 s.
6. Saiuk V. I. Rozvytok profesiinoi kompetentnosti vchyteliv heohrafii u systemi pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Kyiv, 2007. 236 s.
7. Timets O.V. Formuvannia fakhovoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia heohrafii u protsesi profesiinoi pidhotovky: monohrafiia. Uman: VPTs «Vizavi», 2010. 328 s.
8. Yavorska H. Kh. Pedahohika dlia pratsivnykiv: navch. posib. Kyiv: Znannia, 2004. 335 s.
9. Elkin M. V. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia heohrafii zasobamy proektnoi diialnosti: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Berdiansk, 2004. 199 s.
10. Weade G. Insiders and outsiders in classroom research: Moving beyond the dichotomy. The annual meeting of the American Educational Research Association. Chicago: IL, 1991. 233 p.

УДК 372.878:37.036:159.954

<https://doi.org/10.31652/2415-7872-2023-73-73-77>

ВАЛЕНТИНА ФРИЦЮК

<https://orcid.org/0000-0001-6988-6258>

valentina.frytsiuk@gmail.com

доктор педагогічних наук, професор Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ДЕНИС КУЛИК

<https://orcid.org/0000-0001-5407-445X>

denys.kulyk@vspu.edu.ua

викладач Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ВАСИЛЬ ФРИЦЮК

<https://orcid.org/0000-0002-4466-9019>

hfrjdcmr@ukr.net

викладач Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ХОРЕОГРАФІЇ

У статті охарактеризовано різні підходи до тлумачення поняття «креативність», яке визначено як динамічна, інтегративна особистісна характеристика, що визначає здатність майбутніх хореографів до творчості і є умовою їхньої самореалізації в хореографічній діяльності. Акцентовано увагу на можливостях різних навчальних дисциплін професійної підготовки, зокрема, «Мистецька педагогіка та психологія мистецької освіти» для розвитку креативності майбутніх бакалаврів хореографії, описано методи, прийоми і форми, які для цього використовувалися.

Ключові слова: креативність, майбутні бакалаври хореографії, професійна підготовка, освітнє середовище.